

УДК94:391-055.2(477)

Людмила ХМЕЛЬНИЦЬКА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(Україна, Переяслав-Хмельницький) ludmyla_hm@mail.ru

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЖІНОЧОГО ГОЛОВНОГО УБОРУ В ТРАДИЦІЙНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОСТЮМІ

У статті висвітлено основні етапи процесу формування традиційних жіночих головних уборів в Україні в умовах різних історичних періодів, з'ясовано головні фактори етнокультурного, соціально-економічного впливу на трансформацію форм, видів, використання оздоблювальних матеріалів, проаналізовано наявні в науковому обігу класифікаційні схеми жіночих головних уборів, здійснено структурно-семантичний аналіз традиційного жіночого головного убору в контексті національної обрядовості, регіональних особливостей та усталених морально-етичних норм традиційного українського суспільства.

Ключові слова: жіночий головний убір, культура, обрядовість, одяг, стрій, традиція.

Лит. 15.

Ludmyla KHMELNYTSKA,

PhD. (History), Assistant Professor of History and Culture of Ukraine Department
SHEI Hryhoriy Skovoroda Pereyaslav-Khmelnyskiy State Pedagogical University
(Ukraine, Pereyaslav-Khmelnyskiy) ludmyla_hm@mail.ru

STRUCTURAL AND SEMANTIC ANALYSIS WOMEN'S HATS IN UKRAINIAN TRADITIONAL NATIONAL COSTUME

In the article the basic stages of formation of traditional women's hats in Ukraine in different historical periods, found the main factors ethno-cultural, socio-economic impact on the transformation of shapes, forms, using finishing materials analyzed are available in the scientific classification schemes circulation women's hats, implemented structural and semantic analysis of women's traditional headdress in the context of national ceremonies, regional characteristics and established ethical norms of Ukrainian society.

Key words: wear a hat, culture, rites, clothing, gauntlet, tradition.

Ref. 15.

Людмила ХМЕЛЬНИЦКАЯ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и культуры Украины ГВУЗ
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория
Сковороды» (Украина, Переяслав-Хмельницкий) ludmyla_hm@mail.ru

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЖЕНСКИХ ГОЛОВНЫХ УБОРОВ В ТРАДИЦИОННОМ УКРАИНСКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ КОСТЮМЕ

В статье отражены основные этапы процесса формирования традиционных женских головных уборов в Украине в условиях различных исторических периодов, выяснено главные факторы этнокультурного, социально-экономического влияния на трансформацию форм, видов, использование отделочных материалов, проанализированы имеющиеся в научном обороте классификационные схемы женских головных уборов, осуществлен структурно-семантический анализ традиционного женского головного убора в контексте национальной обрядности, региональных особенностей и сложившихся морально-этических норм традиционного украинского общества.

Ключевые слова: женский головной убор, культура, обряды, одежда, строй, традиция.

Лит. 15.

Постановка проблеми. Формування вітчизняного етнокультурного простору в умовах зростання суспільного інтересу до вивчення мало відомих, часто заангажованих тоталітарною ідеологією питань української історії стало потужним каталізатором науково-дослідного простору, век-

тор розвитку якого дедалі частіше зосереджений у площині вивчення традиційного етносегменту. Невід'ємною складовою української традиційної культури є безперечно сформований тисячолітньою історією, викристалізований суперечностями соціально-економічного та політичного характеру, адаптований процесами колонізації традиційний український національний костюм, детальне вивчення якого як в цілому так і окремих його елементів в сучасних умовах є суспільно значимим та науково актуальним. Головний убір, як важлива складова традиційного народного костюму окрім захисної, практичної, знакової та оберегової функцій брав на себе естетичну роль, і в тому числі роль завершального елемента в контексті загального ансамблю українського національного одягу. Головні убори проявили себе як найбільш стійкий елемент костюму, який мало відчув на собі трансформацію форм, способів носіння, продиктованих зміною історичних реалій і у своєму під час архаїчному вигляді дійшов до початку ХХ ст. Саме головні убори відображають особливості як загального характеру, так і окремих історико-етнографічних областей. Жіночі та дівочі головні убори здавна відігравали важливу як естетичну так оберегову роль, представляли собою різноманітні за матеріалом, формою, способом виготовлення та художнього оформлення елементи, які, залежно від місцевих традицій і призначення одягу, об'єднувалися в часто складний комплекс. Головні убори змінювалися залежно від віку й сімейного становища і мали особливе значення у народних обрядах. А різні способи їх носіння органічно поєднувалися із ансамблем вбрання.

Аналіз досліджень. Питання традиційного українського національного костюму, як цілісного комплексу, так і окремих його елементів, зокрема жіночих головних уборів привертає увагу істориків, етнологів, мистецтвознавців, які досліджували етапи формування традиційного національного вбрання в Україні, особливості виникнення нових елементів, трансформацію його архаїчних форм, під впливом нових соціально-економічних, політичних реалій та етнокультурних впливів інших народів. Жіночі головні убори в українському національному костюмі стали предметом науково-дослідного пошуку Д. Зеленина [5], К. Мошинського, Г. Маслової, яка розподіляє дівочі головні убори на смужки тканини, обручі з твердою основою, вінці, вінки, уплітки, налобники з металевими підвісками; жіночі – на рушникові, кичкоподібні, кокошники, самшури, ковпаки, шапки. Успішна спроба в плані класифікації жіночих головних уборів належить Я. Прилипку, який виділяє необхідні для класифікаційного поділу ознаки різних груп головних уборів, знаходить єдину класифікаційну основу для виділення цих груп, підкреслює генетичну послідовність їхнього розвитку. А. С. Макачук велику увагу приділяв аналізу архаїчних форм жіночих головних уборів, зокрема хустки. Дослідник регіональної специфіки М. І. Юкальчук, беручи за об'єкт дослідження жіночі головні убори Поділля, приходять висновку, що саме «...система художнього творення та образно-структурного вирішення головних уборів формувалася упродовж віків» [15]. Ґрунтовні дослідження з історії жіночих головних уборів представлено в наукових розвідках Г. Г. Стельмашука, де висвітленовиди і форми головних уборів різних соціальних груп населення, загальні риси та регіональні відмінності [14, 52]. К. Матейко класифікує жіночі головні убори як типовий показник матеріальної культури в його історичному розвитку в період феодалізму і капіталізму [9]. Т. Ніколаєва важливу роль відводить головним уборам, класифікуючи їх як дівочі та жіночі, вказує на матеріали, конструкції, форми і техніки їх виготовлення [11]. Попри численні дослідження українського національного костюму, подальшого аналізу потребують питання пов'язані структурно-семантичною аналітикою окремих його елементів, а також трансформаційних процесів впливу на їх форми та види.

Мета статті: дослідити процес формування традиційних жіночих головних уборів в Україні, з'ясувати фактори впливу на трансформацію форм, видів, використання матеріалів в різні історичні періоди, проаналізувати наявні класифікаційні схеми жіночих головних уборів, провести структурно-семантичний аналіз традиційного жіночого головного убору в контексті національної обрядовості та регіональних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Українські головні убори у своїх формах і способах носіння зберегли багато давніх традицій, архаїчних рис та нашарувань різних епох. Про найдавніші жіночі головні убори на теренах України розповідають археологічні знахідки епох раннього палеоліту, неоліту та бронзи. Головним убором жінок служила шапка-каптур, яка щільно облягала голову та

по низу була прикрашена намистами з бивня мамонта. У виготовленні жіночих головних уборів застосовувались такі складні технологічні процеси, як шиття і свердління намистин, зубів диких тварин [2, 34]. Знахідки фрагментів жіночого головного убору доби неоліту свідчить, що люди оздоблювали його блискучими пластинами із іклів ведра, різними за формою, покритими орнаментом у вигляді насічок, ліній, ямок. Про головні убори наступних історичних епох відомостей збереглося дуже мало.

Більш чітко уявлення дають археологічні пам'ятки скіфів, які заселяли українське Причорномор'я від VII ст. до н.е. і до II ст. н.е. Багатий поховальний інвентар дозволив археологам реконструювати поховальний скіфський стрій з усіма його складовими, в тому числі жіночими головними уборами [2, 37]. Так, вдалося встановити, що жіночі головні убори вражали своїм багатством. Дівчата із заможних родин носили начільні стрічки зі шкіри або тканини, до яких пришивали металеві бляшки. Жіночі головні убори скіф'янок були кількох типів. Крім каптура, жінки носили високі або низькі конічні головні убори, а також циліндричні шапки з плоским верхом. Ззаду від головного убору спадала тонка тканина, прикрашена по краям. Найрозкішніше оздоблювали головний убір над чолом [5, 62].

У I тис. н.е. територію України заселяли слов'яни. Археологічні знахідки цього періоду допомагають відновити жіночі головні тієї доби. Один з головних уборів, знайдений біля с. Мартинівка в басейні р. Рось, подібний до українського очіпка. Рештки іншого головного убору, знайдені у с. Броварці на р. Сулі, мали вигляд обручика з прикріпленими до нього підвісками-дзвіночками, що мали б звисати над чолом, і спіралеподібними скроневими кільцями. Головні жіночі убори черняхівської культури (II – I ст. н.е.), які розселилися на півдні Східної Європи, дуже схематично позначені на скульптурних зображеннях жіночих божеств, яким поклонялися черняхівці. Отже, відомостей про жіночі головні убори найдавніших часів в історії України поодинокі та носять фрагментарний характер [5, 71].

В епоху Київської Русі весь ансамбль одягу і в тому числі головні убори були пристосовані до умов суворого клімату, а тому були багатшаровими. Надзвичайною пишнотою виділялись головні убори княгинь. Їх голови прикрашали здебільшого білі, а інколи сині завої, а поверх – корона. Вирізнялися золоті вінці корони княгинь, прикрашені емаллю, коштовним камінням. Зимою княгині носили головні убори із хутра. На голові – обруч, а поверх нього – розкішна шапка з хутряною облямівкою. Були розповсюджені жіночі головні убори з різноманітних тканин: шовку, парчі, оздоблені золотим тканням та вишивкою [4, 13]. Головні убори міщанок представлені на графіті, цеглинах-плінфах, знайдених під час розкопок Києва. На них зображені численні головні убори городянок і селянок – це начільні стрічки з тканини, шкіри, металеві обручки. У жінок – чеpecь, убрuc, намітка. Прямокутний головний убір – убрuc накидали на голову і скріплювали під підборіддям або його кінці вільно опускали на плечі. Іноді убрuc притримували на голові обручем. В якості матеріалів для виготовлення головних уборів городянок і селянок переважали матеріали домашнього виготовлення – природного кольору вовни, полотна та шкіри [4, 14].

У XIV – XVI ст. асортимент жіночих головних уборів урізноманітнився. Суспільство деталі глибоше відчуває розшарування на соціальні стани, що відобразилося в тому числі і на головних уборах жіноцтва. З'явилися нові форми головних уборів, котрі вирізняють той чи інший стан. Важливим фактором впливу на розширення асортименту головних уборів стає активна зовнішньо-торгівельна діяльність України. Адже, зі сходу крам привозили купецькі каравани. В архівних документах згадуються такі тканини як оксамит, адамашка, алтабас, брокат, камка, китайка, фаландиш, сукно люнське (ліонське), голландське, англійське, французьке, моравське [3, 92]. Звичайно, всі ці коштовні матеріали були здебільшого представлені у костюмі, і в тому числі головних уборах жінок заможних верств суспільства. В холодну пору року міщанки і шляхтянки носили шапку-кораблик з одним виступом над чолом, а другим на потилиці. Шапка мала червоний, синій або зелений верх. Заможні жінки могли дозволити собі обрамлення кораблика коштовним соболиним, куничим чи лисичим хутром. Такі жіночі головні убори зображені на живописних полотнах XVIII ст. Окрім шапки-кораблик, шляхтянки носили дорогу червону шапку, оздоблену золотим позументом і перлами. Вона мала форму сучасного берета з околком [3, 95].

Традиційним щоденним головним убором дівчат-селянок XVI – XVIII ст. була смуга тканини, або вишита стрічка. Її пов'язували таким чином, щоб волосся на тім'ї залишалося відкритим. До начільної пов'язки позаду прикріплювали стрічки, а над скронями застромляли квіти. У свята дівочий стрій збагачувався вінком з квітів, ковили та пир'я. Найбільшу популярність отримали вінки, сплетені з маку, чорнобривців, ромашки, барвінку, півоній, жоржини, а зимою – із штучних квітів. Право вдягти вінок мали лише повнолітні дівчата, вступивши в пору дівування. Вінок символізував цнотливість, а тому збещезина дівчина, за нормами народної моралі, не мала права його одягати. Складними були весільні вінки, а також весільні головні убори на твердій основі – обручах, прикрашених не лише квітами, а й пир'ям, стрічками, намистинами, мідними монетами, стіклярусом, дзеркальцями, бляшками [4, 16]. У кожному етнографічному районі вінки мав свої особливості. Заможні дівчата носили такі ж головні убори, але з дорогих матеріалів. Начільна стрічка у їхніх вінках була з оксамиту, гаптована золоту ниткою, прикрашена перлами і самоцвітами.

Головні убори, як крона міфічного «світового дерева» спрямовані вгору – до неба, до сонця. То ж не дивно, що саме з ними були пов'язані космогонічні уявлення наших предків. Це підтверджують як форми, так і назви жіночих головних уборів, знаки сонця та місяця на них, зображення птахів, які в системі народного світогляду належать до вищого небесного світу. Заміжні жінки всіх соціальних станів, на відміну від дівчат, за давньою традицією, закривали волосся. Жіночий головний убір мав цілий ряд деталей. Зокрема, під намітку одягали, кибалку, очіпок чи хустку. Очіпок («чепець», «чіпок») – це шапочка з тканини, яку жінка після весілля не мала права знімати на людях. Жіночі очіпки виготовляли переважно з полотна, шовку або парчі. В урядовому записі Стародубського магістрату від 1719 р. по смерті Микити Потаповича, разом з іншими компонентами вбрання згадується «чепець на атласе, гаптований золотом, чепець на киндяку московський, чепець на черном атласе, гаптований золотом, три чепка на полотне, вішитіє золотом» [13, 169]. Від форми і висоти очіпка і кибалки (кільце на яке намотували волосся) залежала форма всього головного убору, який включав убрус або намітку. Убрус («обрус») – старовинний головний убір, відомий з найдавніших часів. Його зображення можна знайти на численних книжкових мініатюрах XVII ст., а також на малюнках лицевих житій святих XVI – XVII ст. Поверх убруса, як і в добу Київської Русі, могли одягати хутрянну шапку [13, 174].

Починаючи з XV– XVI ст., на мініатюрах дедалі частіше можна зустріти зображення жінки в намітці на голові («перемітка», «перемотка», «ручник», «серпанок»). Намітка являла собою довге прямокутне здебільшого лляне підкрохмалене полотнище розміром 45x75 см. Завширшки і 3 – 5 м. завдовжки. Кінці її прикрашали нескладним орнаментом здебільшого червоного кольору [13, 179]. Найхарактернішим способом пов'язування цього типу вбрання на Середній Наддніпрянщині було обгортання навколо очіпка та пов'язування пишним бантом ззаду. Цей бант разом із кінцями намітки спускався на спину. Такі способи пов'язування наміток можна побачити на іконах XVI – XVIII ст. Аналіз портретного живопису XVII – XVIII ст. дає підставу стверджувати, що саме намітка була одним з найпопулярніших головних уборів українського жіноцтва [8, 24].

Не менш популярним жіночим головним убором була хустка. Відомо багато способів її пов'язування: кінцями під підборіддя, кінцями назад, на тім'ї, чалмоподібно. Хустки були здебільшого білого кольору, в цьому полягає національний характер української хустки. Колись хустки в Україні вишивалися шовком, переважно червоними, синіми, зеленими, жовтими та рожевими нитками. Найпоширенішими на Буковині були хустки (турпани) з червоним та зеленим полем, на якому розкинені квіти. Ними покривали голову молодій газдині, залишаючи відкритим чоло. Один із кінців турпана випускали наперед, щоб похвалитися його красою. Зрідка траплявся і чорний колір. Сині нитки ніколи не вживалися окремо. Орнамент на хустках був переважно геометричний, а у XVIII ст. увійшов у моду рослинний – квіти рожі, васильків, гвоздик [8, 27]. Дуже рідко на старих українських хустках можна зустріти зображення птахів: півників, голубів. Хустка здавна відігравала магічну роль, виконуючи роль оберегу. Саме тому вона була невід'ємним атрибутом і у весільній обрядовості. У молодого при боці була припоясана хустинка, обов'язково червона. Хустка, якою мати водила молодих до хати і виводила із хати під час весілля, мусила бути

світлою і ясною – таким буде і життя молодих. Коли молодий приходив до молодої він приносить весільнухустку (турпан) [8, 27]. Ним молодий пов'язував молоду через плече. З цим турпаном молода не повинна розлучатися протягом всього весілля. А коли наступав час покриття молодий віддавав цей турпан братові молодої, або старшому дружбі. Ним покривають молоду. Після цього мати знімає з молодої вельон (фату) і цією хусткою її підв'язує. Навіть будову нової хати зазвичай починали гостиною й тоді перев'язували хусткою руки майстрам. На хрестинах перев'язували руки кумам і священникові. На похоронах хустками прикрашали хоругви, свічі й давали їх усім учасникам поховальної церемонії. Померлому закривали хустиною очі. До хреста на могилі дівчини чи парубка прибивали хустину як прапор – символ гідності.

Слід зазначити, що саме жіночі головні убори козацьких часів відзначалися високими мистецькими якостями, багатством тканини, золототканих золотих частин і оздоб. У 1775 р. Катерина II ліквідувавши Запорізьку Січ, спеціальним указом заборонила носити українцям одяг із привозних тканин [10, 192]. На таку розкіш мала право лише козацька старшина та члени їх родин, яких прирівняли до російського дворянства. Відтоді золототкані очіпки, оксамитові убруси, шовкові хустки та дівочі стрічки зберігалися в скринях українських селян аж до початку ХХ ст. як неоціненний скарб та ностальгія за козацькими вольними часами.

У ХІХ ст. на всій території України зберігається традиційне вбрання, об'єднане в ансамблевий комплекс – стрій, заключним елементом якого і надалі залишався головний убір. В жіночих головних уборах використовуються одноманітні матеріали, виготовлені за єдиними технологіями ручного виробництва. Повсюди діють єдині морально-етичні норми призначення головного убору: буденного, святкового та обрядового. Та попри всі загальні риси в окремих місцевостях помітні свої регіональні особливості. Так, жіночий головний убір Слобожанщини характеризувався жовто-червоним колоритом з широким застосуванням парчових тканин. Жіночий стрій Слобожанщини традиційно завершував парчовий очіпок та велика квітчаста хустка. До такого ансамблю в пару йшли чоботи «чорнобривці». На Волині в ХІХ ст. жінки віддавали перевагу носінню хустки, пов'язаної під підборіддям чи на потилиці. Популярною була циліндрична кибалка, теж обв'язана квітчатою хусткою. Кибалка, як відомо, розвинулася із перев'язі, котрою обв'язували волосся довкола голови [14, 112]. Це були круги, виготовлені з лози ліщини, соломи і паперу, обмотані зверху полотном. Намотане на кибалку волосся закривали очіпком, що виготовляли з білого шовку, парчі, бідніші селяни – з полотна, ситцю та інших менш вартісних матеріалів. На території Східного Поділля у ХІХ ст. жінки носили вишиті очіпки, які мали форму беретта. Їх круглий верх був суцільно декорований поліхромними квітами, вишитими гладдю. Такий вид очіпків побутував у Вінницькій області до початку ХХ ст. До очіпка прикріплювали прозору намітку, через яку просвічувала вишивка. Своєрідний спосіб зав'язування наміток прослідковувався аж до початку ХХ ст. на Західному Поділлі. У буковинських намітках основну частину орнаменту розташовували на кінцях, оскільки намітку вив'язували в такий спосіб, щоб її довге полотнище вільно стелилося на плечах.

Жіночі головні убори Буковини представлені намітками («ручниками»), що мали унікальну вишивку кольоровими намистинами, вовняними нитками з рослинним орнаментом [7]. Своєрідним у жіночих головних уборах Буковини є застосування у вишивці великої кількості кольорового бісеру. З особливою розкішшю оздоблювали дівочі головні убори («кода», капелюшиня») бісерними стрічками, монетами, дзеркальцями, штучними квітами, ковилою [6]. Локальною особливістю жіночих головних уборів Покуття є нанесення багатой вишивки на хустки та намітки лише на їх вузких краях. Своєрідну особливість становлять головні убори заміжніх гуцулок. Зокрема, складені в складочки (гофровані) намітки. На своєрідний манір гуцулки пов'язували хустку: аби вона закривала частину обличчя торочками, опущеними на чоло. Художнім смаком вирізняються дівочі головні убори Гуцульщини, що являли собою безпосереднє еднання з зачіскою та оздоблювальними матеріалами. Дівчата доплітали коси червоною вовняною пряжею, вовняними прикрасами-уплітками. Косу, викладену вінком, оздоблювали блискучими гудзиками. Голову, як і жінки, пов'язували червоними фабричними візерунчастими хустками [10]. Вирізняються місцевим колоритом жіночі очіпки Бойківщини – з мереженим верхом і двома стрічками, опущеними на спину. Колись ці стрічки мали ритуальне значення.

У лемківському жіночому строї своєрідним був головний убір – фацелик. Це велика біла хустка, зав'язана на потилиці під великим, опущеним уздовж спини іншим кінцем. Два кінці накрохмаленої хустки, зібрані в складочки, стирчали з обох боків голови, наче два розкриті віяла. На плечах фацелик притримувався убором у вигляді довгого рушника, який у лемкинь називався «плахтинка» [12, 124]. На Закарпатті дівчата носили яскраві головні убори, прикрашені квітами, бісером та намистами. Головний убір покривав верхню частину голови і окремими яскравими накладками – вуха. Найчастіше дівочий головний убір на Закарпатті мав назву «парта», «партиця».

Висновки. Отже, український жіночий головний убір характеризується великою кількістю локальних варіантів. Проте підвалини його формування, умови створення різноманітних форм та видів були спільними для всієї території України: вимоги до матеріалу, крою, оздоблення, функціонування у будні, свята чи в обрядових дійствах. Народні майстри досконало володіли мистецтвом пошиття. Крій переважно мав раціональний характер, попри естетичну спрямованість готового виробу не останню роль відіграло його практичність та зручність у носінні. Повсякденні головні убори були менш декорованими, тоді як святкові відрізнялися матеріалами, способами декорування. Особливе ставлення було до обрядових головних уборів, які найчастіше були пов'язані з духовним світом людини, його світоглядними уявленнями. Саме в обрядових головних уборах особливе місце надавалося символіці. Кожен символ протягом віків узвичаювався і набирав рис декоративного елементу. Тому саме до початку ХХ ст. жіночий головний убір став скоріше історичною пам'яткою з нашарувань знаків, символів, що відображали цілу систему духовних цінностей та вірувань українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Булгакова Л. Традиційний жіночий одяг першої половини ХХ ст. / Л. Булгакова // Полісся України : матеріали історико-етнографічного дослідження. – Вип. 2. Овруччина. – Львів, 1999. – С. 159–176.
2. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Федір Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис / Олекса Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – 348 с.
4. Горленко В. Ф. Матеріальна культура українців в контексті порівняльно-етнографічного вивчення слов'ян / В. Ф. Горленко // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 3. – С. 12–18.
5. Зеленин Д. К. Женские головные уборы восточных (русских) славян / Д. К. Зеленин – М. : Мысль, 1991. – 315 с.
6. Кожоляно Г. К. Матеріальна культура населення Північної Буковини вкінці ХVІІІ – на початку ХХ ст. / Г. К. Кожоляно. – К. : Наукова думка, 1989. – 268 с.
7. Кожуляно Я. І. Традиційний народний одяг українців Північної Буковини / Я. І. Кожуляно // Народна творчість та етнографія. – 1988. – №5. – С. 23–35.
8. Косміна Т. В. Українське весільне вбрання. Етнографічні реконструкції : Листівки / Т. В. Косміна, З. О. Васіна. – К. : Наукова думка, 1989. – 38 с.
9. Матейко К. І. Одяг / К. І. Матейко // Бойківщина : історико-етнографічне дослідження. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 142–149.
10. Матейко К. І. Одяг / К. І. Матейко, О. В. Полянська // Гуцульщина : Іст.-етногр. дослідження. – К., 1987. – С. 189–203.
11. Ніколаєва Т. Історія українського костюму / Тамара Ніколаєва. – К. : Либідь, 1996. – 176 с.
12. Ніколаєва Т. Різновиди традиційного одягу / Тамара Ніколаєва // Українська минувщина: ілюстративний етнографічний довідник. – К. : Либідь, 1994. – С. 110–132.
13. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів / К. К. Стамеров. – К. : Либідь, 1978. – 356 с.
14. Стельмашук Г. Г. Традиційні головні убори українців / Стельмашук Галина Григорівна. – К. : Наук. думка, 1993. – 240 с.
15. Юкальчук М. І. Яскравий символ народного характеру / М. І. Юкальчук // Подільська старовина : Наук. зб. / [ред. К. І. Висоцька]. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. – Вип. ІV. – С. 189–196.

REFERENCES

1. Bulhakova L. Tradytynnyi zhinochyi odiah pershoi polovyny XX st. / L. Bulhakova // Polissia Ukrainy : materialy istoryko-etnografichnoho doslidzhennia. – Vyp. 2. Ovruchchyna. – Lviv, 1999. – S. 159–176.

2. Vovk F. Studii z ukraïnskoi etnohrafii ta antropologii / FedirVovk. – K. : Mystetstvo, 1995. – 336 s.
3. Voropai O. Zvychai nashoho narodu: Etnohrafichni narys / OleksaVoropai. – K. : Oberih, 1991. – 348 s.
4. Horlenko V. F. Materialna kultura ukraïntsiiv v konteksti porivnialno-etnohrafichnoho vyvchennia slovian / V. F. Horlenko // Narodna tvorchist ta etnohrafia. – 1983. – № 3. – S. 12–18.
5. Zelenyn D. K. Zhenskye holovne ubory vostochnykh (russkykh) slavian / D. K. Zelenyn – M. : Mysl, 1991. – 315 s.
6. Kozholianko H. K. Materialna kultura naselennia Pivnichnoi Bukovyny v kintsi XVIII – napochatku XX st. / H. K. Kozholianko. – K. : Naukova dumka, 1989. – 268 s.
7. Kozhulianko Ya. I. Tradytsiinyi narodnyi odiah ukraïntsiiv Pivnichnoi Bukovyny / Ya. I. Kozhulianko // Narodna tvorchist ta etnohrafia. – 1988. – №5. – S. 23–35.
8. Kosmina T. V. Ukrainske vesilne vbrannia. Etnohrafichni rekonstruktsii : Lystivky / T. V. Kosmina, Z. O. Vasina. – K. : Naukovadumka, 1989. – 38 s.
9. Mateiko K. I. Odiah / K. I. Mateiko // Boikivshchyna : istoryko-etnohrafichne doslidzhennia. – K. : Naukovadumka, 1983. – S. 142–149.
10. Mateiko K. I. Odiah / K. I. Mateiko, O. V. Polianskaia // Hutsulshchyna : Ist.-etnohr. doslidzhennia. – K., 1987. – S. 189–203.
11. Nikolaieva T. Istoriia ukrainskoho kostiumu / Tamara Nikolaieva. – K. : Lybid, 1996. – 176 s.
12. Nikolaieva T. Riznovydy tradytsiinoho odiahu / Tamara Nikolaieva // Ukrainska mynuvshyna : iliustrativnyi etnohrafichniy dovidnyk. – K. : Lybid, 1994. – S. 110–132.
13. Stamerov K. K. Narysy z istorii kostiumiv / K. K. Stamerov. – K. : Lybid, 1978. – 356 s.
14. Stelmashchuk H. H. Tradytsiini holovni ubory ukraïntsiiv / Stelmashchuk Halyna Hryhorivna. – K. : Nauk. dumka, 1993. – 240 s.
15. Iukalchuk M. I. Yaskravyyi symvol narodnoho kharakteru / M. I. Yukalchuk // Podilska starovyna : Nauk. zb. / [red. K. I. Vysotska]. – Vinnytsia : DP «Derzhavna kartohrafichna fabryka», 2008. – Vyp. IV. – S. 189–196.

Статтю подано до редакції 02.04.2016 р.